

**ТРОПИ У ВІРШОВАНИХ ТВОРАХ С. ВОРОБКЕВИЧА
 ДРУГОГО ПЕРІОДУ ТВОРЧОСТІ (1867-1875)**

Тетяна НИКИФОРУК,

ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет»,
 Чернівці (Україна)
 kuryluk235@mail.ru

**TROPES IN THE POETIC WRITINGS OF S. VOROBKEVYCH
 IN THE SECOND PERIOD OF HIS CREATIVITY (1867-1875)**

Tetyana NYKYFORUK,

Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State
 Medical University», Chernivtsi (Ukraine),
 RESEARCHER ID: S – 7000-2016

Никифорок Татьяна. Тропы в стихах С. Воробкевича второго периода творчества (1867-1875). В статье проанализировано поэтическое наследие С. Воробкевича второго периода творчества (1867-1875) в срезе тропов.

Зафиксировано частейшее использование сравнений (ЧК – 0.04), метафоры (ЧК – 0.04), эпитеты (ЧК – 0.05), метонимии (ЧК – 0.003), синекдохи (ЧК – 0.003), гиперболы (ЧК – 0.006). Фиксируем также примеры оксюморона, аллегории, символов, мейозиса, иронии, эвфемизмов. По сравнению с предыдущим периодом творчества количественные изменения в аспекте использования тропов незначительны. Небольшой процент частности компенсирует их разнообразие.

Ключевые слова: троп, частотный коэффициент, сравнения, метафоры, эпитеты, метонимии, синекдохи, гиперболы, оксюморон, символы.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Вивчення поезики С. Воробкевича передбачає розгляд її складових елементів: генології, тропів, звукопису, поетичного синтаксису, віршування. А. Ткаченко у монографії «Мистецтво слова» зазначив: «Для того, щоб розкривати нові означувальні валентності, слово має вступити у співвідношення, зв'язки з іншими словами, переносити якість, властивості означених ним предметів, явищ, понять на інші й навпаки. В міру осягнення їх усезагального зв'язку та взаємозумовленості з'являються нові і нові, практично невичерпні зіставлення, співвіднесення, протиставлення, перенесення, асоціації, відбувається осягнення й творення світу та естетичне переживання цього процесу»¹. Йдеться про слова, вжиті у переносному значенні, що позначаються терміном – „троп”. Тому, щоб сповна осягнути поезику віршованих творів С. Воробкевича, виникає необхідність розглянути тропову структуру ліричної творчості митця.

Історіографічний огляд. Окремі питання життя і творчості поета були об'єктом розгляду О. Маковея, І. Франка, М. Івасюка, М. Юрійчука та П. Никоненка, Б. Мельничука, Л. Ковалець. Спеціальних праць, присвячених поезиці віршованих творів С. Воробкевича, на жаль, небагато. Метрику, ритміку, строфіку та римування розглянула С. Протасова у працях: «Віршування Ізидора Воробкевича 60-х років XIX століття» та «Версифікація Юрія Федьковича і Сидора Воробкевича 70-років XIX століття». На окремих аспектах поезики буковинського автора зупинялася автор цих рядків у

статтях: «Звукова організація поетичних творів Сидора Воробкевича раннього періоду творчості (1863-1867)», «Тропи віршованих творів С.Воробкевича першого періоду творчості (1863-1867)». «Про вивчення поезики віршованих творів С. Воробкевича», «Поетика versus поезія як «способи викликати враження...». Поетичні твори С. Воробкевича хронологічно поділяємо на три періоди: I.Ранній період творчості С. Воробкевича (1863-1867).II.Другий період (1868-1875). III.Третій період (1875-1903).

Автори «Літературознавчого словника-довідника» подають визначення тропу, сформульоване О. Потебнею: «Троп – слово, вживане у переносному значенні для характеристики будь-якого явища за допомогою вторинних смислових значень, актуалізації його «внутрішньої форми»². Цікавим є тлумачення визначення тропу у словнику за редакцією Януша Славінського: «Троп – спеціальне семантичне тлумачення, що виникло з незвичайного вживання, зміни і зв'язку слів, характерне для поетичної мови, риторичного стилю. Описане через класичну риторичку і поезику як загальний рід поетичних фігур, а також як окреме від них інформування стилю, найбільш вишукане і недоступне для звичної мови. Сюди зараховуємо метафору і споріднену з нею метонімію, синекдоху, перифраз, антономазію, гіперболу, літоту, а іноді також іронію»³. Автори «Літературознавчого словника-довідника» додають до тропів ще епітет, порівняння та інші засоби поетичного мовлення. З-поміж існуючих класифікацій за основу візьмемо запропоновану А. Ткаченком.

¹ Tkachenko A. Mystecztvo slova. Vstup do literaturoznavstva. Pidruchnyk dlya studentiv humanitarnykh special'nostej VNZ [The art of a word: An introduction to Literary Studies], K.: VPCz “Kyivskiy universytet”, 2003, P. 240–241.

² Literaturoznavchyy slovnyk-dovidnyk [Literary dictionary directory], R. Gromyak, Yu. Kovaliv ta in, K.: Akademiya, 1997, P. 695.

³ Pidruchniy slovnik literaturoznavchih terminiv [Improvised dictionary of literary terms], za red. Ya. Slavinskogo ta in., Varshava, 2005, P. 323.

У роботі В. Півторака „Поетика віршованих творів Юрія Федьковича» фігурує поняття „частотний коефіцієнт” (ЧК) – відсоткове відношення конкретного поетичного елемента до загальної кількості рядків. Це дає можливість порівнювати складові елементи поезики в окремі періоди творчості автора та робити об’єктивні висновки.

Для кращого розуміння того, що ж таке порівняння, А. Ткаченко виокремлює елементи його структури: «порівняння (супрагасіо) включає в себе два члени: компарандум (те, що порівнюють), компаратум (те, з чим порівнюють) і терціум компараціоніс (спільну підставу, якість, властивість, подібність)»⁴.

Мета нашого дослідження – розглянути поезію С. Воробкевича у зрізі використання ним тропіки. Другий період творчості С. Воробкевича є найменш тривалий у часовому вимірі. Зважаємо на те, що 1867 року письменник переїжджає до Чернівців, працює у гімназії і духовній семінарії, на шість місяців виїжджає до Відня, де навчається у консерваторії. Такі зміни у житті митця дещо віддаляють Воробкевича від літературної творчості. Натомість спостерігається посилена увага до музики, однак, через нетривалий час все зміниться, адже література залишається невід’ємною частиною творчої уяви письменника-композитора.

Кількість поетичних творів цього періоду порівняно із попереднім (73 твори) є значно меншою і становить 38 творів, майже удвічі менше, ніж у попередній період. Отже, творча продуктивність дещо зменшується. Найчастіше поет використовує порівняння і епітети.

Виклад основного матеріалу дослідження. До порівнянь поет звертався 127 разів (ЧК - 0.04). Цікаво, що частотний коефіцієнт використаних поетом порівнянь дорівнює даним з попереднього періоду, що свідчить про чітку розміреність автора і вміння раціонально користуватися художніми ресурсами, хоча якщо зважати на кількість аналізованого матеріалу, то у другому періоді творчості митець більш щедрий у використанні художнього масиву.

У поетичній спадщині С. Воробкевича першого періоду творчості кількісно переважають прості порівняння, які творяться за участю сполучників (75.5%). Загальноживані сполучникові порівняння, наприклад: „Тому ллють ся помаленьку / криваві сльози, / бо я вянучу безталанний, / як оті берези”⁵.

Лише тричі поет застосовує порівняння, що творяться без сполучників (23 % від усіх). „Якби була я зозуля, / я би полетіла / гень в дуброву, та на любов / калиноньку сіла” ; „Якби була я рікою / як той Прут великий, / не втікала б я до моря / в чужий край далекий”; „Якбим була соловейком, / що в ночі співає / та в серденьку чародійно / мир, любов вливає”⁶. Фіксуємо вісім порівнянь із пропуском сполучникової компаративної

зв’язки (6%): „Не хотіли вражі ляхи / срібла, злата брати, / а воліли Нечаєнка / в мак дрібний сікати...”⁷. У поетовій творчості цього періоду наявні порівняння, вжиті у формі орудного відмінка (6%): „Хутко, брате, моє щастє / цвіткою змарніло!”⁸. С. Воробкевич застосував три порівняння із заперечною часткою: „Мово рідна, слово рідне, / хто вас забуває, / той у грудях не серденько, / тільки камінь має”⁹.

Два порівняння у творах цього періоду утворені за допомогою предиката (присудка): „Іван, Петро, Грицько, Луцько – / оттаке імя син мав! / Як підтягне нежурниці, / в стаєра як піде він, / то гадав бись, що то глечик / із Лапландії сторін. / Все запалось як у безвість і т. д.”¹⁰. Наведемо приклади розгорнутих порівнянь: „Тому-ж ти, мій краю, де я ся родив, / де вік я найкрасший у світі прожив, / де рідная ненька учила мене / хвалити, любити як неньку тебе, – красуй ся лісами і раєм цвिति, / від рідної пісні і думи гуди, / ти мила Буковино!”¹¹.

153 рази поет використовував у творах цього періоду епітети (ЧК – 0.05) – «один із основних тропів поетичного мовлення, призначений підкреслювати характерну рису, визначальну якість певного предмета або явища і потрапивши в нове семантичне поле, збагачувати це поле новим емоційним чи смисловим нюансом»¹². Епітет називають образним або художнім означенням на протигагу логічним означенням. Маємо найрізноманітніші погляди щодо їх розмежування. Натомість І. Качуровський, вважаючи, що в художньому тексті будь-яке означення є епітетом, не визнає їх поділу.

Поетична творчість С. Воробкевича характеризується використанням логічних означень, та здебільшого епітетів, властивих народнопісенній, фольклорній ліриці. Наприклад: «Журавлики, ключолети, горді, сизокрилі, як ви мене лишаєте, други мої милі?»¹³.

Більше ста п’ятнадцяти разів поет застосовував метафору (ЧК – 0.04). За визначенням А.Ткаченка «Метафора – один з основних тропів, що полягає в перенесенні властивостей і ознак якогось предмета, явища, стану, аспекту буття на інші за принципом уподібнення/розподібнення»¹⁴.

Найчастіше у 60 % випадків у цей період Воробкевич звертається до оживлення: „Лісами відзиваєсь, / мов плач, той барабан, бо в гори вже не вернуть ні Кифір ні Іван”¹⁵.

Значно рідше у 10% випадків поет застосовував уречевлення: „Де красне смерека і сосна росте, / де мильше трембіта у вечер гуде, / де більше пасе ся розкішний товар, де висше ся носить орел аж до хмар?”¹⁶. Уподібнення живого з живим трапляється у творах цього періоду у 17% випадків: „То з тихої могили / дух руський ся збудив, / і мов ті моря хвилі / по краю ся розлив!..”¹⁷.

Позаперсонне уподібнення спостерігаємо у 14%

⁴ Tkachenko A. Mystecztvo slova..., op. cit., P. 241.

⁵ Tvory I. Vorobkevych: [Works of Isidor Vorobkevych], u 3 t., L'viv, Prosvita, 1909, T. 1, P. 79.

⁶ Ibid., P. 93.

⁷ Ibid., P. 305.

⁸ Ibid., P. 79.

⁹ Ibid., P. 80.

¹⁰ Ibid., P. 98.

¹¹ Ibid., P. 92.

¹² Tkachenko A. Mystecztvo slova..., op. cit., P. 245.

¹³ Tvory I. Vorobkevych: ..., op. cit., P. 75.

¹⁴ Tkachenko A. Mystecztvo slova..., op. cit., P. 250.

¹⁵ Tvory I. Vorobkevych: ..., op. cit., P. 82.

¹⁶ Ibid., P. 91.

¹⁷ Ibid., P. 76.

випадків: „Згасали вже зорі небесним простором”¹⁸.

Лише кілька разів С. Воробкевич вдається до метонімії (перенесення за суміжністю). ЧК метонімії – 0.003. Використовується назва місця помешкання чи перебування людей замість самих мешканців чи їхніх дій: „Чом красна Буковина / звенить від гучних нут”¹⁹. Метонімії властиве вживання назви якоїсь речової ознаки замість людини (гурту, колективу, соціальної чи національної диференціації тощо): „Чорна сірома гнеться у двоє, / знов в українців дзвонять кайдани, / робить сірома, / погань броварська, / мов в фараонській неволі в’яне. / Ріже нагайка плечі козацькі; / стогне сірома в ялицькій неволі.”²⁰

Ще рідше Воробкевич вдавався до використання синекдохи – частини від цілого (ЧК – 0.003). З-поміж використаних синекдох кількісно переважають тропи із значенням вживання частини замість цілого, наприклад: „Місяць подивився / із-за хмари на діброву, / на зелені дуби, / на Нечая брацлавського / й на козацькі чуби”²¹. Ціле замість частини: „Все грають сурми-труби, / все барабан гуде, / а військо повне смутку / дорогою іде”²². Однина замість множини: „Проваль мене ти звуком тим / в садочок, де я грався”²³. Вживання означеної величини замість неозначеної: „Заграй, старий! Як потечуть / дві сльози по личеньку”²⁴. Власні імена у значенні загальних: „Жид-арендатор, Юда та Лейба / з бідного люду кров висисає”²⁵. Порівняно із попереднім періодом використання синекдохи значно зменшується і не лише кількісно, але і тематично.

Двічі поет вдавався до застосування перифразу (описового виразу): „У городі буряк, пастернак, / ой унадив ся козак / в чужу гречку їти, / а куди? До куми!”²⁶. У шести випадках С. Воробкевич вдається до використання евфемізмів (пом’якшених висловів): „Чи вже може пісок жовтий / їсть козачі очі? / З великого жалю серце / минути ся хоче”²⁷. Чотири рази поет застосовує іронію – «лукаву чи насмішкувату інакомовність, коли слово або вираз набувають в образному контексті значення, протилежного буквальному, або такого, що ставить його під сумнів чи заперечує»²⁸. Наприклад: „Вийшов місяць, засвітив - / на степу лиш кість - / добре, добре пирував / чорний, хижий гість”²⁹. Частотний коефіцієнт використання гіперболи (перебільшення) становить 0.006. Наприклад: „На всі боки ляхи / замок обступили, / так їх густо, що і мушку / та не пропустили”³⁰.

Шість разів поет використовує мейозис

(зменшення): „Не втонула, не пропала, / лиш на час заснула”³¹. Бачимо у цьому прикладі поєднання літоти із заперечною часткою «не» і мейозис. „Все козацтво змордували, / на кусні зрубали. / Шматковали Нечаєве тіло і кидали”³². У п’яти випадках поет вдається до символу. Наприклад: „Всюди радість і охота, / всюди співи і робота, / все воскресло із весною, / смуток мов пішов з водою”³³, весна – це символ пробудження, відродження. „Ані пташка-щебетушка, / що у лузі піє, / ані вітер буй-несенький, / що всюди буває”³⁴. Пташка – символ вісництва, вітер – символ всезнання, всебачення. Лише в окремих випадках С. Воробкевич застосовував оксюморон (несумісне) та алегорію «...коли за певними тваринами, природними явищами, рослинами закріплюється загальнозрозумілий переносний сенс»³⁵. „в реєстер ся записали / триста тисяч людей гожих, / молодецьких, голомозих”³⁶.

Висновок. Отже, аналіз поетичних творів С. Воробкевича означеного періоду у зрізі тропіки показує, що поет використовував порівняння (ЧК - 0.04), метафори (ЧК – 0.04), епітети (ЧК – 0.05), метонімії (ЧК – 0.003), синекдохи (ЧК – 0.003), гіперболи (ЧК - 0.006). Фіксуємо також приклади оксюморону, алегорії, символів, мейозису, іронії, евфемізмів. Порівняно з попереднім періодом творчості кількісні зміни в аспекті використання тропів – незначні. Невеликий відсоток частотності компенсує їх розмаїтість.

Подальші дослідження. Одержані дані доповнюють наші знання про троповий склад поетичної мови С. Воробкевича. На часі проведення спостережень щодо тропів буковинського автора 1875-1903 та розгляд його віршованого матеріалу в аспектах генології, поетичного синтаксису, звукопису, елементів віршування.

Nykyforuk Tetyana. Tropes in the poetic writings of S. Vorobkevych in the second period of his creativity (1867-1875). The article analyzes the tropes in the poetic heritage of S. Vorobkevych in the second period of his creativity (1867-1875).

Poetic writings of S. Vorobkevych are chronologically divided into 3 periods:

Early creativity (1863-1867).

Second period (1867-1875).

Third period (1875-1903).

On all the levels analyzed, Vorobkevych’s early works demonstrate their high artistic quality. The study of the poetry of (1863-1867) brought out clearly that, the poet’s creativity demonstrates a remarkable progress, the ample use of yet non-proven tropes. Yet, misfortunes constrain Vorobkevych’s search for new forms and

¹⁸ Ibid., P. 312.

¹⁹ Ibid., P. 76.

²⁰ Ibid., P. 276.

²¹ Ibid., P. 281.

²² Ibid., P. 82.

²³ Ibid., P. 93.

²⁴ Ibid., P. 94.

²⁵ Ibid., P. 276.

²⁶ Ibid., P. 294.

²⁷ Ibid., P. 308.

²⁸ Tkachenko A. *Mystecztvo slova...*, op. cit., P. 258.

²⁹ Tvory I. Vorobkevych: ..., op. cit., P. 323.

³⁰ Ibid., P. 302.

³¹ Ibid., P. 277.

³² Ibid., P. 306.

³³ Ibid., P. 79.

³⁴ Ibid., P. 83.

³⁵ Tkachenko A. *Mystecztvo slova...*, op. cit., P. 264.

³⁶ Tvory I. Vorobkevych: ..., op. cit., P. 286.

cause shortage in his poetic arsenal.

Second period of creativity of S. Vorobkevych is the last long of all terms. In 1867 S. Vorobkevych moved to Chernivtsi. He worked at a school and a seminary. He lived in Vienna for 6 months. There he studied in the conservatory. This changed his life and alienated him for poetic creativity. He paid more attention to music, but he soon returned to literature.

The poetry of the second period (1867-1875) reveals its essential difference from what has been written earlier. Poetic language is powered by inexhaustible sources of national language, its active and passive vocabulary. Early poetic speech gives a unique flavor to the author's work, becoming his style. He often used comparison (Frequency ratio – 0.05), metaphors (FR – 0.04), epithets (FR – 0.05), metonymy (FR – 0.003), synecdoche (FR – 0.003), hyperbole (FR – 0.006). The examples of oxymoron, allegory, symbols, meiosis, irony, euphemisms are also registered. Compared to the previous period of his creativity, quantitative changes in terms of the use of tropes decreased have been compensated.

The results obtained help to give S. Vorobkevych proper space in the 19 century all-Ukrainian literary context, thereby illuminating prosodic peculiarities of the Ukrainian poetry in Vorobkevych's day.

Key words: *trope, frequency ratio, comparison, metaphors, epithets, metonymy, synecdoche, hyperbole, oxymoron, symbols.*

Тетяна Никифорук – викладач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет». Працює над кандидатською дисертацією на тему «Поетика віршованих творів Сидора Воробкевича». Всього опубліковано 10 статей. Коло наукових інтересів – теорія віршознавства загалом та поетика віршованих творів С. Воробкевича.

Tetiana Nykyforuk is a lecturer of the department of Social Sciences and Ukrainian Studies of Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University». Currently working on a scientific thesis «Poetics of S. Vorobkevych's poems». She has published 10 articles. Scientific research the creation of poetry and poetics of S. Vorobkevych's verses.

Received: 09.05.2017

Advance Access Published: June, 2017

© T. Nykyforuk, 2017